

Nastanak naselja i naziva Piskavica

IZET SPAHIĆ

.....

U HISTORIJSKIM DOKUMENTIMA *Piskavica* se prvi spominje u Opširnom popisu Zvorničkog sandžaka 1604. godine, kao mezra¹, u blizini tvrđave Sokol, koja je pripadala nahiji² Sokol.

U pomenutoj mezri su tada registrovana četiri domaćinstva, čiji su nosioci bili:

- Alija, Nesuha
- Ismail, Uvejza
- Abdi, Abdurahmana i
- Ahmed, Memije.

Upisan je i sljedeći prihod:

- pšenice, 15 tovara, vrijednost 600 akči
- ječam, 10 tovara, vrijednost 200 akči
- zob, 10 tovara, vrijednost 160 akči
- tapijska³ pristojba na zemlju 40akči

Ukupno: 1.000 akči⁴

Ovi podaci nas obavještavaju da su u Piskavici 1604. godine bile četiri muslimanske (bošnjačke) kuće, da je sijana pšenica, ječam i zob i da je postojalo naselje u nastajanju - mezra pod nazivom *Piskavica*.

Pročitavši pažljivo imena stanovnika, vratili smo se u popis nahije Sokol iz 1548. godine⁵, u kojem nalazimo "Čifluk Mehmeda, sina Ali-a i Nesuh subaše, u blizini varoši tvrđave Sokol.....pristojba 100 akči⁶".

⁴ Ovaj podatak za Piskavicu se smatra otkrićem, zahvaljujući *Gračaničkom glasniku* - časopisu za kulturnu historiju koji je u 20. broju tog časopisa objavio Aladin Husić. Riječ je o njegovom radu "Gračanica i Soko u opširnom popisu Zvorničkog sandžaka iz 1604. godine", *Gračanički glasnik*, br. 20, Gračanica 2005., 102.

⁵ Adem Handžić, Opširni popis nahije Sokol u Zvorničkom sandžaku iz 1548. godine, *Gračanički glasnik*, br. 20 novembar, Gračanica 2005., 70

⁶ Akča (tur.), para, novčić; najsitniji turski srebreni novac, kovan prvi put u Turskoj Carevini za sultana Orhana. Težio je 0,965 - 1,1 gr. Vremenom joj je težina opala. Sredinom 19. stoljeća vrijednost joj je utvrđena na: 4 akče = 1 dram (3,207 gr), odno-

¹ Mezra (tur.), naselje u nastajanju,

² Nahija (ar.), župa, upravna jedinica, manja od kadiluka. Dvije ili više nahija čine sudbenu jedinicu (srez) kadiluk. (Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo 1966., 483

³ Tapija (tur.), javna isprava o vlasničkom pravu na nekretninu

Panorama Gornje Piskavice

Dakle, ovaj popis je izvršen pedeset šest godina prije ranije spomenutog.

Ako su 1548. godine Mehmed i Nesuh bili sinovi Alije, onda je isti taj Nesuh imao sina Aliju iz 1604. godine i dao mu ime svoga oca Alije, koji je u međuvremenu umro. Davanje imena muškoj djeci prema imenu umrlog djeda je praksa u Piskavici i danas. Iz ovog podatka saznajemo, za sada, da naziv *Piskavica* nije ni postojao 1548. godine, već da se radilo samo imanju u sastavu Sokola.

U dokumentu iz 1528. godine¹, spominje se "...mezra *Dumanovac*, u blizini tvrđave Sokol, u posjedu Jakuba Omarica,...".

U Piskavici se još u devetnaestom stoljeću spominje toponim *Dumanovac*. To je u stvari šuma i put koji izlazi kroz šumu na raskršće puteva zvano *Raskrešće*, iznad njive zvane *Svrtak*. Put povezuje Gračanicu sa tvrđavom Sokol, te je nepobitno srednjovjekovne starosti. To nas navodi na pretpostavku da je teritorija Piskavice, ako se uvežu toponimi *Dumanovac*, *Nadžak*, *Kaursko greblje*, *Vina* i srednjovjekovni nadgrobni spomenik, te ste-

sno 1 akča = 0,801 gr.

¹ Adem Handžić, Popis doseljenih Vlaha stočara u nahiji Sokol 1528. godine, *Gračanički glasnik*, br. 20, Gračanica 2005., strana 52.

ćak niže Brezja,² bila naseljena u isto vrijeme kada je naseljeno i srednjovjekovno naselje Sokol.

Krajem 18. stoljeća u sidžilu³ gračaničkog kadije (sudije)⁴ pominje se i jedan bračni ugovor koji doslovce prenosimo: "Mladoženja: Abdullah, sin Mehmeda, iz mahale Mejdan; Njegov vekil⁵: Ibrahim sin Ahmeda; Nevjesta: *Fatima, kći Ibrahima, iz sela Piskavice*; njen vekil: Mehmed iz mahale Čiriš; Svjedoci: Ahmed-ef. i muftija⁶ mula⁷ Osman; Mehr⁸-i muedžedžel⁹: 1.000 akči; Svjedoci čina: Pomenuti muftija mula Osman-ef., Berber Osman-baša, Jusufović Mustafa-beg i drugi". Ovo vjenčanje je obavljeno pred gra-

² Rusmir Djedović, Izet Spahić, Novootkriveni steći u okolini Gračаницe, *Gračanički glasnik*, br.21 Gračanica 2006., 50 - 51.

³ Sidžil, sudski protokol

⁴ Ramiza Smajić, Vjenčanja u sidžilu gračaničkog kadije, *Gračanički glasnik*, br.20, Gračanica 2005., 137

⁵ Vekil, opunomoćenik

⁶ Muftija (tur.), predstojnik nad više vjerskih zajednica u jednom kraju

⁷ Mula (tur.), učen čovjek

⁸ Mehr, bračni dar

⁹ Muedžedžel, godišnja zakupnina

čaničkim kadijom 1794. godine. Ovo je drugo spominjanje sela Piskavica u pisanim dokumentima.

Kao polazna osnova za utvrđivanje porijekla imena Piskavica, pošli smo od etimologije¹ riječi “piskati” u Riječniku akademika Petra Skoka². Od ove riječi nastale su sljedeće izvedenice: “pištiti” (izvirati, naduti) i “pištalina” (izvor, barovito zemljište), “pištelj”³, “piskavac”, da bi na kraju od glagola “piskati” bila izvedena imenica (ime) “piskavica”.

Imenica “piskavica” ima nekoliko homonima,⁴ od kojih su zasigurno izvedeni svi toponimi.⁵ Ima tu naziva mjesta, imena njiva, brda, izvora, čak u Istri ima jedna podzemna prostorija - spilja koju zovu Piskavica. Nabrojat ćemo ih i pomoću njih utvrditi porijeklo naziva sela Piskavica kod Gračanice, a to su:

1. Piskavica - vrsta *morske ribe*. Taj se naziv može odmah eliminirati jer se odnosi na more.

2. Piskavica - naziv za *ljekovitu biljku*. Trava zvana “piskavica” je jedna od najstarijih ljekovitih biljaka. U Egiptu su stavljali istucano sjeme te trave na opekotine, a stari Kinezi (prije 6.000 godina) i Indijci na skofulozne⁶ rane.

¹ Etimologija (grč.), određivanje porijekla riječi i njezina srodstva s drugim riječima istog ili drugih jezika

² Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskoga jezika*, knjiga II, JAZU, Zagreb, 1972., 663 - 664.

³ Pištelj (lok.), močvarno zemljište. Ovaj izraz je u svojim usmenim objašnjenjima koristio Suljo Spahić (Omin). Zanimljivo je napomenuti da Suljo nije znao za Rječnik akademika Skoka, samo je koristio logiku zdravoga razuma i utvrdio put postanka riječi “piskavica”.

⁴ Homonim (grč.), riječ koja jednako zvuči sa drugom, a ima različito značenje (npr: kosa - na glavi, kosa - za košenje, kosa - strana brda)

⁵ Toponim (grč.), naziv nekog geografskog pojma, mjesto, ime.

⁶ Skofuloza, oticanje vratnih žila (na tuberkuloznoj ili drugoj bazi)

Močvarno zemljište

Hipokrat je njome liječio bronhijalnu upalu. Karlo Veliki je proširio piskavicu na zapad. Seljani u Francuskoj i Njemačkoj je ubacuju u varivo ili kašu za jačanje muškosti. Biljka cvate u junu, a njeno sjeme bere se u avgustu. Služi za jačanje oslabjelog organizma, protiv bolova, za razne kožne bolesti, od uzetosti jezika kao posljedica moždanog udara, u slučaju *prolapsus rekti* i raka crijeva, te masnoće u krvi. Ima dvadeset tri ljekovita svojstva.

Za vrijeme vladavine kineskog cara Shigonga, piskavica se koristila za rastvaranje tvrdokorne sluzi. U Kini se zove Hu Lu Pa, u Engleskoj - Feni greek, u Francuskoj - Le trefe gree, u Italiji - Fieno greco, u Njemačkoj - Bockshornklee. Trava piskavica je zabilježena u zapisima Ebers Papirus u Egiptu. Ova trava nije pronađena u selu Piskavica, a da bi selo dobilo ime po njoj trebalo bi da dominira među ostalim travama.

3. Piskavica - naziv po *močvarnom zemljištu i vodonosnim izvorima*. Ovo porijeklo naziva se najviše odomaćilo u selu. Činjenica je da je područje sela Piskavice močvarno i da ima puno izvora i vode uopće.

Zabilježeno je usmeno objašnjenje Sulje Spahića (Ominog)⁷ da je u Piskavicu do-

⁷ Suljo Spahić Omin (1911. - 1992.) iz Piskavice, seljak, amaterski se bavio toponomastikom i etnologijom. Imao je svoje objašnjenje za sve toponime u okolini. Takođe je prepričavao u ovim krajevima legendu o postanku naziva srednjevjekovnih gradova Sokola, Srebrenika i Gradačca. “Bile tri sestree...”. Gračanički novinar Omer Delić ga je u

šao prvi doseljenik iz Krajine, neki Kovačević. Kad se smjestio, išao je u Soko, centar nahije, da se prijavi, predočivši daživi u mjestu koje ima mnogo pištelja - izvora i močvara.

Ovo shvatanje je izgubilo na argumentaciji kada je otkriveno da je naziv *piskavica* pomenut u turskom defteru davne 1604. godine, jer se tada nije prijavljivalo niti upisivalo u knjige, mada ima etimološku osnovu.

4. Piskavica – *šljiva ranka*. U austrougarskom popisu iz 1895. godine¹, toponim “piskavica” kao naselje (mjesto, selo, zaseok) spominje se osam puta: kod Banjaluke (225 kuća), kod Gračanice (38 kuća),² u kotaru D. Tuzla, selo iznad Tušnja, kod Visokog (zaseoci u selima: Dautovci (13 kuća), Gora (29 kuća) i Maurovićima (54 kuće)). Pod imenom Piskavica spominju se: zaseok u Gaočićima u kotaru Višegrad, zaseok Mokri Lug (16 kuća) u kotaru Kotor Varoš. Od svih ovih mjesta, posjetili smo Piskavicu u Tuzli iznad Tušnja. To je mjesto na vrhu brda, bez vode, obraslo voćnjacima, naročito šljivom. Pretražujući po internetu ustanovili smo da se toponim “piskavica” prostire od Surdulice preko cijele Šumadije, Crne Gore, Bosne (ne Hercegovine) i prelazi u Hrvatsku do Istre i, kako je rečeno, označava izvore, naselja, njive, brežuljke i sl. Zanimljivo je da još dva lokaliteta u neposrednoj okolini Gračanice imaju naziv *Piskavica*. Radi se o parcelama zemljišta u Donjoj Orahovici i Gornjim Doborovcima. Isto tako, na granici naselja Gračanica i Piskavica, postoji zemljište i izvor pod nazivom Pištan.

Opisujući proizvodnju šljive, P. Mišić u svojoj knjizi³ kaže: “...Sortiment obuhvata

svojoj knjizi nazvao prvim seoskim filozofom. Na žalost, to veliko bogatstvo iz kazivanja Sulje Omina ostalo je nezabilježeno. Jedan dio njegovog kazivanja je ugradio Salih Kulenović u svoju doktorsku disertaciju pod nazivom *Gračanica i okolina-antropogeografska i etnološka istraživanja*, koja je objavljena 1993. godine.

¹ Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895. sa podacima o teritorijalnom razdjeljenju, javnim zavodima i rudnim vrelima u izdanju Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu

² Isto, na strani 320.

³ Petar D. Mišić, *Šljiva*, Beograd, 1979., 17.

požegaču, stenli i rane sorte: *piskavicu* (*piskavac*), mednicu, turgulju (durgulju), turgonju, bjelicu, mudovalj i trnošljivu. Kao podloge najviše se koriste trnošljive....”. Zanimljivo je da se imena sorti kao što su turgulja, bjelica, trnošljiva i bjelošljiva i danas spominju na našem podneblju.

Otkriće imena sorte šljive pod nazivom piskavica navelo nas je na zaključak da je ovaj naš toponim raširen baš tamo gdje se najviše uzgaja šljiva. U Bosni su nasade šljive podizali još Rimski imperatori Proba (232.- 282.) i Dioklecijan (243. - 313.) nove ere, a Sloveni je zatekli i nastavili gajenje. Povoljna nadmorska visina za uzgoj šljive je 200 – 600 m. Piskavica je između dva svjetska rata bila veliki izvoznik suhe šljive u Beč.

Sva ova saznanja su nas navela da zaključimo da je porijeklo imena naselja Piskavica kod Gračanice, zapravo, od starog narodnog naziva za vrstu šljive ranke. Nestanak šljive zvane *piskavica* sa ovog podneblja pa i drugih spomenutih šljiva, izuzev stenli, možemo povezati sa raznim epidemijama u kojima je potpuno iskorijenjena (kao što zbog šarke nestaje prelijepa madžarica).

Na osnovu izloženih podataka, može se zaključiti sljedeće: naselje Piskavica počelo se formirati u srednjem vijeku, dakle, u isto vrijeme kada se formiralo i historijsko naselje Soko i to na njegovoj periferiji, da je dobilo svoj naziv krajem šesnaestog stoljeća, te da je toponomastički⁴ vezano za šljivu ranku koja se nekada gajila na tom prostoru, da bi kasnije nestala iz naših krajeva.

⁴ Toponomastika = nauka o značenju i porijeklu imena mjesta.